

УДК 37.091.12.011.3-051:37
DOI 10.32782/2412-9208-2024-3-67-75

**CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF STUDYING THE DISCIPLINE
"NON-FORMAL EDUCATION TECHNOLOGIES" IN HIGHER
EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ТЕХНОЛОГІЇ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ» У ВНЗ**

Mykola KUDINOV,

PhD in Pedagogical Sciences, Senior
Lecturer at the Department of Physics,
Mathematics and Teaching Methods,
Berdiansk State Pedagogical
University
66, Zhukovsky Str., Zaporizhzhia,
69000, Ukraine

Микола КУДІНОВ,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри фізики,
математики та методики навчання,
Бердянський державний
педагогічний університет
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя,
69000, Україна

nickbestforever@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0005-5929-1951>

ABSTRACT

The conceptual foundations, significance, and relevance of teaching the course «Technologies of Non-formal Education» in higher education institutions in Ukraine amid the modernization and reform of the educational system were described in the article. Particular attention is given to how new learning approaches contribute to the formation of professional competencies among future specialists. The course aims to integrate principles of learning through practical experience, foster creativity, and develop skills that prepare students for the challenges of contemporary schooling. The study explores methods, tools, and technologies that can be used to activate students' learning activities, particularly during interactive classes and project work.

A separate emphasis is placed on the role of integrating non-formal methodologies into the formal educational process and their significance for developing innovative educational practices. The article provides examples of non-formal education technologies, including the use of interactive methods, simulations, and group work, which promote active student engagement in the learning process. A survey conducted among students revealed that, despite their limited awareness of non-formal education, most expressed a positive attitude towards the implementation of non-formal methods and technologies in the educational process.

The study also presents an analysis of scientific works related to the implementation of non-formal education and explores the possibilities of its use to enhance the effectiveness of student preparation. A comparison of the commonalities and differences between our study and others conducted in related fields demonstrated the relevance of the issue and its insufficient development. The hypotheses proposed in the article regarding increasing student motivation and engagement through

the application of non-formal technologies and learning methods will be tested in further experimental studies.

Key words: *non-formal education technologies, higher education institutions, innovative approaches, professional competencies, modular learning.*

Вступ. В умовах модернізації системи освіти України та впровадження нових навчальних стандартів у вищих навчальних закладах (ВНЗ) значну увагу привертають інноваційні підходи до навчання та розробка теоретико-методологічного підґрунтя навчальних дисциплін. У цьому процесі, на жаль, недостатня увага приділяється дисциплінам вільного вибору здобувачів, серед яких є дисципліна «Технології неформальної освіти». Інтеграція в сучасну українську школу парадигми навчання через досвід, до впровадження якої ми готуємо студентів як майбутніх фахівців, підсилює роль неформальної позашкільної освіти та підкреслює важливість формування компетенцій у студентів щодо створення нових методичних підходів і впровадження сучасних технологій навчання, які сприятимуть активному залученню школярів до неформальних освітніх програм. Однак концептуальні засади викладання цієї дисципліни у ВНЗ недостатньо розроблені, тому потребують детального теоретичного опрацювання, практичної розробки та подальшого впровадження, що забезпечить ефективність процесу навчання і покращить якість освітніх послуг у майбутньому.

Таким чином, **метою** цієї статті є аналіз концептуальних засад викладання дисципліни «Технології неформальної освіти» у ВНЗ, а також визначення основних підходів, методів й інструментів, які сприяють формуванню компетенцій студентів у цій галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти процесу навчання з використанням засобів неформальної освіти та формування компетенцій до їх впровадження були розглянуті у роботах [1; 3; 5; 6; 2; 7; 4].

Документ [9], опублікований UNESCO, обговорює принципи неформальної освіти в контексті сталого розвитку. У ньому підкреслюється важливість інтеграції неформальної освіти в стратегії сталого розвитку, акцентуючи на практичних знаннях і співпраці як ключових елементах. Крім того, документ наголошує на гнучкості методів і добровільній участі, що сприяє підвищенню свідомості та активній участі громад у вирішенні глобальних викликів.

Бех І. Д. у своїй роботі [1] розглядає процеси розвитку громадянських компетентностей у старшокласників через участь у програмах неформальної освіти. Дослідження звертає увагу на інтеграцію неформальної освіти в освітні програми та її вплив на формування ціннісних орієнтацій учнів.

Ковальчук О. В. у своїй роботі [3] досліджує роль неформальної освіти в процесі професійного вдосконалення дорослих. Автор підкреслює, що неформальне навчання дозволяє дорослим працівникам підвищувати кваліфікацію у гнучких умовах, що особливо важливо в умовах швидких змін на ринку праці.

Павленко Т. М. у своїй роботі [5] аналізує, як участь у програмах неформальної освіти впливає на підвищення професійної компетентності педагогів. Дослідження показує, що такі програми забезпечують постійне вдосконалення навичок вчителів, підвищуючи їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Гриценко О. А. у своїй роботі [2] досліджує вплив неформального навчання на розвиток професійної майстерності вчителів. Автор підкреслює, що участь у таких навчальних програмах сприяє поглибленню знань та розвитку нових педагогічних підходів.

Савчук І. В. у своїй роботі [7] вивчає, як неформальна освіта сприяє розвитку комунікативних навичок у студентів вищих навчальних закладів. Автор показує, що такі програми допомагають студентам підвищувати рівень міжособистісного спілкування та групової взаємодії.

Мельничук С. Г. у своїй роботі [4] досліджує можливості інтеграції програм неформальної освіти в загальну навчальну програму шкіл. Автор зазначає, що такі програми підвищують мотивацію учнів та розвивають важливі соціальні та пізнавальні навички.

Найбільш близькою до нашої теми є робота Пономарьової І. В. [6]. Вона досліджує методологічні та організаційні аспекти впровадження неформальної освіти в системі навчання дорослих, що має спільне з темою технологій неформальної освіти у вищих навчальних закладах. Автор досліджує переваги та виклики, які виникають при поєднанні формальної та неформальної освіти в умовах сучасного освітнього простору.

Аналізуючи спільні риси між дослідженням [6] та нашим, можна зазначити, що обидві роботи акцентують увагу на інтеграції новітніх технологій та методик та організації освітнього процесу. Аналіз структури неформального навчання дорослих, проведений у дослідженні [6], може бути застосовано до студентів ВНЗ, зважаючи на схожість потреб у гнучкості навчання. Водночас, аналізуючи відмінності, можна вказати, що дослідження [6] фокусується на освіті дорослих, тоді як наша робота зосереджена на технологіях навчання студентів у ВНЗ.

Методи та методика дослідження. Для досягнення поставленої мети були використані такі методи дослідження: аналіз наукових джерел, анкетування, спостереження; експериментальні методи охоплювали розробку методології майбутнього експерименту задля оцінки ефективності впровадження авторського підходу.

На першому етапі було проведено аналіз наукової літератури, що дозволило визначити основні тенденції в розвитку технологій неформальної освіти. Дослідження освітніх програм і практик дало змогу виявити переваги та недоліки вже існуючих курсів. На основі отриманих даних було розроблено анкету, яка включала запитання про рівень обізнаності студентів про технології неформальної освіти, їхню готовність до впровадження нових підходів у навчальний процес, а також про можливі бар'єри, які можуть виникнути.

Результати та дискусії. Технології неформальної освіти передбачають навчання поза межами традиційної освітньої системи, з акцентом на індивідуальні потреби учня та розвиток його креативних і соціальних навичок. У ВНЗ вивчення дисципліни «Технології неформальної освіти» сприяє розвитку педагогічних інновацій та підвищенню ефективності процесу навчання студентів.

Основні принципи неформальної освіти включають [9]:

- Добровільність участі;
- Орієнтація на практичні знання;
- Гнучкість форм і методів навчання;
- Інтерактивні методи та співпраця.

Неформальна освіта є важливою складовою сучасного освітнього процесу, що акцентує увагу на розвитку навичок та компетенцій, які не завжди можна здобути в рамках формальної освіти. Вона включає навчання через практичну діяльність, співпрацю з іншими студентами, участь у проєктах, тренінгах, майстер-класах тощо.

Неформальна освіта може бути описана через низку основних принципів [8]:

- Індивідуалізація навчання: кожен студент може обирати методи та форми навчання, які найкраще відповідають його потребам та здібностям.
- Гнучкість форм навчання: навчальні заходи можуть бути організовані як у формі очного навчання, так і дистанційно, у формі семінарів, дискусій, рольових ігор тощо.
- Практична орієнтованість: акцент на застосуванні набутих знань на практиці, вирішенні конкретних життєвих чи професійних задач.
- Добровільність участі: студенти самі обирають освітні заходи, що відповідають їх інтересам і потребам.

Викладання дисципліни «Технології неформальної освіти» у ВНЗ вимагає застосування різноманітних методичних підходів, які дозволяють створити інтерактивний навчальний простір для студентів. Основними методичними підходами є:

1. Модульний підхід. Структуризація навчальної програми за модулями дозволяє студентам вивчати окремі аспекти технологій нефор-

мальної освіти, такі як інтерактивні методи, рольові ігри, проблемно-орієнтоване навчання. Кожен модуль завершується оцінюванням результатів навчання, що допомагає визначити рівень засвоєння матеріалу.

2. Проектне навчання. Студенти виконують групові або індивідуальні проекти, що передбачають розробку освітніх програм або тренінгів із використанням інструментів неформальної освіти. Проектна діяльність дозволяє студентам застосовувати теоретичні знання на практиці, розвиваючи навички організації та управління навчальними заходами.

3. Інтерактивні методи навчання. Активне залучення студентів до процесу навчання через використання таких технологій, як онлайн-платформи, інтерактивні симуляції, рольові ігри. Це сприяє не лише кращому засвоєнню матеріалу, але й розвитку комунікативних і соціальних навичок студентів.

4. Методики зворотного зв'язку та рефлексії. Важливою частиною процесу навчання є забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та студентами. Рефлексивні методи, такі як обговорення, написання рефлексивних звітів, дозволяють студентам глибше усвідомити власні досягнення та труднощі. Викладання повинно стимулювати студентів до самостійного аналізу власної діяльності, оцінки результатів і висновків, що сприяє розвитку критичного мислення та особистісного зростання.

У викладанні дисципліни «Технології неформальної освіти» доцільно використовувати різноманітні засоби й технології навчання:

- Інтернет-ресурси (медіаконтент, онлайн-курси, форуми);
- Ігрові технології (симуляції, рольові ігри, інтерактивні платформи);
- Колективні інструменти (групові проекти, брейнстормінг, дебати);
- Оцінка результатів навчання через кейс-стаді, портфоліо, рефлексивні журнали.

Результати анкетування показали, що більшість студентів ВНЗ мають обмежене розуміння технологій неформальної освіти (НО). Лише 29% респондентів зазначили, що знайомі з концепцією НО, тоді як більше 70% висловили бажання отримати більше інформації про цю тему (Рис. 1-а). Водночас більшість студентів (86%) підтримали ідею інтеграції неформальних методів у формальний освітній процес (Рис. 1-б).

Дослідження також виявило, що студенти усвідомлюють переваги неформальної освіти, зокрема в розвитку навичок самостійного навчання та критичного мислення, проте відзначають потребу в належному супроводі та координації з боку викладачів.

У подальшому буде організовано педагогічний експеримент задля вивчення впливу використання технологій неформальної освіти на навчальні досягнення студентів. Зокрема, будуть досліджуватися такі

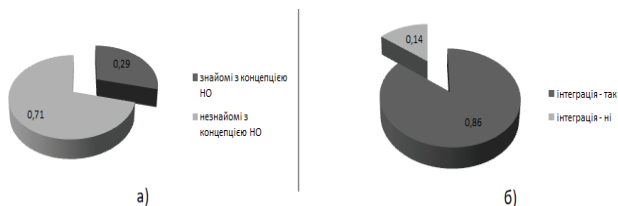

Рис. 1. Результати анкетування стосовно концепції неформальної освіти й інтеграції методів і форм НО в освітній процес

показники, як рівень мотивації, академічна успішність та навички самостійної роботи.

Гіпотези дослідження:

- Використання інтерактивних методів навчання підвищить мотивацію студентів до навчання.
- Застосування проєктної діяльності та модульного підходу сприятиме кращому засвоєнню матеріалу та підвищенню рівня самостійної роботи студентів.

Експеримент буде проводитися шляхом формування двох груп студентів: експериментальна група навчатиметься з використанням технологій неформальної освіти (інтерактивні методи, проєктне навчання, рефлексія); контрольна група навчатиметься за традиційною методикою (лекційні та семінарські заняття).

Для збору даних будуть використовуватися такі інструменти:

- Тестові завдання для перевірки рівня засвоєння матеріалу;
- Анкетування студентів для оцінки рівня їхньої мотивації;
- Оцінка проєктних робіт студентів;
- Рефлексивні журнали студентів, у яких вони фіксуватимуть свої враження від навчального процесу.

Для оцінювання результатів будуть застосовані наступні критерії та рівні:

- Середній бал за тестування:
 - 90–100 балів: Високий рівень знань
 - 80–89 балів: Достатній рівень знань
 - 70–79 балів: Середній рівень знань
 - 60–69 балів: Низький рівень знань
 - Нижче 60 балів: Невдале засвоєння матеріалу
- Мотивація (за шкалою 1–10):
 - 9–10: Високий рівень мотивації
 - 7–8: Достатній рівень мотивації
 - 5–6: Середній рівень мотивації

- d) 3–4: Низький рівень мотивації
- e) 1–2: Дуже низький рівень мотивації
- 3. Оцінка проєктів:
 - a) 9–10: Високий рівень якості проєкту
 - b) 7–8: Достатній рівень якості проєкту
 - c) 5–6: Середній рівень якості проєкту
 - d) 3–4: Низький рівень якості проєкту
 - e) 1–2: Дуже низький рівень якості проєкту
- 4. Рівень рефлексії:
 - a) Високий: Глибокий аналіз та усвідомлення навчального процесу
 - b) Середній: Основні думки та враження, без глибокого аналізу
 - c) Низький: Поверхнєве сприйняття, відсутність аналізу

Таким чином, інтеграція технологій неформальної освіти в освітні програми ВНЗ, на нашу думку, сприятиме формуванню у студентів важливих компетенцій, які допоможуть їм ефективно працювати з учнями у майбутньому. Використання сучасних підходів та методик забезпечить не лише здобуття теоретичних знань, а й розвиток практичних навичок, необхідних для впровадження форм та методів неформальної освіти.

Висновки. Отже, проведений аналіз засад викладання дисципліни «Технології неформальної освіти» у ВНЗ вказує на важливість впровадження інноваційних методів навчання, які сприяють активному залученню студентів до освітнього процесу. Основні методичні підходи, такі як модульне та проєктне навчання, показують свою ефективність у розвитку професійних компетенцій майбутніх фахівців. Окрім того, інтерактивні методи навчання, на нашу думку, покращать комунікативні навички студентів та підвищать мотивацію студентів до самостійного пізнання. У свою чергу, впровадження таких підходів у навчальні програми ВНЗ може значно підвищити якість підготовки майбутніх педагогів.

У наступних роботах буде розглянуто результати експериментального дослідження щодо процесу навчання дисципліни «Технології неформальної освіти», концептуальна методика якого розглянута в цій статті а також обробку отриманих результатів за допомогою якісних і кількісних методів.

Література

1. Бех І. Д. Формування громадянських компетентностей старшокласників у процесі неформальної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ: нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2018. 19 с.
2. Ковальчук О. В. Неформальна освіта дорослих як засіб професійного розвитку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2019. 22 с.
3. Павленко Т. М. Роль неформальної освіти у формуванні професійної компетентності педагогічних працівників: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. Київ, 2017. 20 с.

4. Пономарьова І. В. Особливості організації неформального навчання в системі освіти дорослих: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. Харків, 2020. 18 с.
5. Гриценко О. А. Неформальне навчання як складова професійного розвитку вчителя: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 / О. А. Гриценко; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Короленка. Полтава, 2016. 19 с.
6. Савчук І. В. Вплив неформальної освіти на розвиток комунікативних компетентностей студентів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.06. Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2019. 21 с.
7. Мельничук С. Г. Інтеграція неформальної освіти у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2015. 18 с.
8. UNESCO. Non-formal education: Key terms and concepts. 2006. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141970> (дата звернення: 26 вересня 2024).
9. UNESCO. Confining and expanding the educational space: Non-formal education. 2009. URL: <https://www.unesco.org/education/> (дата звернення: 26 вересня 2024).

References

1. Beh, I. D. (2018). Formuvannya hromadyans'kykh kompetentnostey starshoklasnykiv u protsesi neformal'noyi osvity [Formation of civic competences of high school students in the process of non-formal education: author's abstract. thesis ... candidate ped. Sciences: 13.00.01]. Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. Kyiv, 19 p. [in Ukrainian].
2. Kovalchuk, O. V. (2019). Neformal'na osvita doroslykh yak zasib profesiynogo rozvytku: Avtoreferat dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / O. V. Kovalchuk; Nats. un-t bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrainy [Informal education of adults as a means of professional development: autoref. thesis ... candidate ped. Sciences: 13.00.04. National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine]. Kyiv, 22 p. [in Ukrainian].
3. Pavlenko, T. M. (2017). Rol' neformal'noyi osvity u formuvanni profesiynoyi kompetentnosti pedahohichnykh pratsivnykiv: Avtoreferat dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.08 [The role of non-formal education in the formation of professional competence of pedagogical workers: author's abstract. thesis ... candidate ped. Sciences: 13.00.08] / T. M. Pavlenko; Nats. ped. un-t im. M. Drahomanova. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].
4. Ponomaryova, I. V. (2020). Osoblyvosti orhanizatsiyi neformal'nogo navchannya v systemi osvity doroslykh: Avtoreferat dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.09 [Peculiarities of the organization of informal education in the system of adult education: author's abstract. thesis ... candidate ped. Sciences: 13.00.09] / I. V. Ponomaryova; Khark. nats. ped. un-t im. H. Skovorody. Kharkiv, 18 p. [in Ukrainian].
5. Hrytsenko, O. A. (2016). Neformal'ne navchannya yak skladova profesiynogo rozvytku vchytelya: Avtoreferat dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.03 [Informal education as a component of teacher's professional development: autoref. thesis ... candidate ped. Sciences: 13.00.03] / O. A. Hrytsenko; Poltav. derzh. ped. un-t im. V. Korolenka. Poltava, 19 p. [in Ukrainian].
6. Savchuk, I. V. (2019). Vplyv neformal'noyi osvity na rozvytok komunikatyvnykh kompetentnostey studentiv: Avtoreferat dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.06 [The influence of non-formal education on the development of students' communicative competence: author's abstract. thesis ... candidate ped. Sciences: 13.00.06] / I. V. Savchuk; Vinnyts. derzh. ped. un-t im. M. Kotsyubyn's'koho. – Vinnytsia, 21 p. [in Ukrainian].
7. Melnychuk, S. H. (2015). Intehratsiya neformal'noyi osvity u navchal'no-vykhovnyy protses zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv: Avtoreferat dys. ... kand. ped.

nauk: 13.00.01 [Integration of non-formal education into the educational process of general educational institutions: author's abstract. thesis ... candidate ped. Sciences: 13.00.01]/ S. H. Melnychuk; Cherniv. nats. un-t im. Yu. Fed'kovycha. – Chernivtsi, 18 p. [in Ukrainian].

8. UNESCO. (2006). Non-formal education: Key terms and concepts. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141970> (data zvernennia: 26 veresnia 2024).

9. UNESCO. (2009). Confining and expanding the educational space: Non-formal education. Retrieved from: <https://www.unesco.org/education/> (data zvernennia: 26 veresnia 2024).

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються концептуальні засади, значення та актуальність викладання дисципліни «Технології неформальної освіти» у вищих навчальних закладах України в умовах модернізації та реформування освітньої системи. Особливу увагу приділено тому, як нові підходи до навчання допомагають у формуванні професійних компетенцій майбутніх фахівців, що працюватимуть у системі освіти. Сама дисципліна націлена на інтеграцію принципів навчання через практичний досвід, розвиток креативності та формування навичок, що сприяють підготовці до викликів сучасної школи. У процесі дослідження розглянуто методи, інструменти та технології, які можуть бути використані для активізації навчальної діяльності студентів, зокрема під час інтерактивних занять та проектної діяльності.

Окремий акцент зроблено на ролі інтеграції методик неформальної у формальний освітній процес та їх значенні для розвитку інноваційних освітніх практик. У статті наводяться приклади технологій неформальної освіти, зокрема використання інтерактивних методів, симуляцій, групової роботи, які сприятимуть активному залученню студентів у навчальний процес. Проведене анкетування студентів показало, що, незважаючи на їхню обмежену обізнаність у галузі неформальної освіти, більшість з них висловлює позитивне ставлення до впровадження неформальних методів і технологій в освітній процес.

У дослідженні також представлено аналіз наукових робіт, що стосуються впровадження неформальної освіти у формальну навчальну систему, та розглядаються можливості її використання для підвищення ефективності підготовки студентів. Порівняння спільних рис та відмінностей нашого дослідження та інших, проведених у суміжних площинах, надало змогу засвідчити з одного боку актуальність, а з іншого – недостатню розробленість питання. Запропоновані у статті гіпотези щодо підвищення мотивації та залученості студентів шляхом застосування неформальних технологій і методів навчання будуть перевірені у подальших експериментальних дослідженнях, де оцінюватиметься ефективність цих впроваджень.

Ключові слова: технології неформальної освіти, вищі навчальні заклади, інноваційні підходи, професійні компетенції, модульне навчання.